

У 2003 р. напівпосуха тривала з квітня по вересень, посилилась в травні і червні (ГТК = 0,3 – відповідає справжній посузі). У 2005 р. напівпосушливі періоди були у травні і частково у липні, коли стояла спекотна погода без дощів і з сухов'ями. Якщо в травні це мало позначилось на стані рослин природної флори, то в липні на відкритих просторах, на лісових вивалах і просто під наметом листяного лісу засихали зеленими трав'янисті мезофіли. Сильна посуха у вересні (ГТК = 0,05) і на початку жовтня, ще й з холодними сухими вітрами, прискорили передчасне відмирання частини видів. Листя на багатьох деревах почало жовтіти і опадати уже в третій декаді серпня (спочатку зеленим і злегка пожовклим з ослаблених дерев).

Найсухішим був 2007 р., коли випало за рік 522 мм опадів (табл. 2). Посушливі умови тривали з квітня по жовтень (рис. 12, табл. 3). ГТК у квітні становив 0,4 (посуха), а у наступні місяці був від 0,9 (у травні) до 0,6 (у вересні-жовтні), що свідчить про напівпосуху. У квітні рослини мало постраждали від посухи завдяки невисоким весняним температурам повітря і накопиченій, хоч у невеличкій кількості, волозі у зимові мало-сніжні місяці. Та квітнева посуха посилилась травневою і рослини почали потерпати від спеки і нестачі вологи. Дощі пройшли у вигляді гроз і злив у травні і серпні й мало забезпечили вологою рослини. Відомо, що зливи суттєвої ролі у вологозабезпеченості не відіграють, тому що більша частина вологи втрачається на поверхневий стік, та ще й на такий горбистій, розчленованій ярами території заповідника.

Хоча у 2007 р. відмічено найбільшу кількість днів з дощем (табл. 2), але це були короткочасні дощі з незначною кількістю опадів. Частина вологи затримувалась кронами дерев, частина – випаровувалась від спеки. Адаже суттєвим фактором був рівень температури повітря влітку 2007 р. Уже в травні температура повітря піднімалась вдень до 27–33°C, йшло висушування повітря і ґрунту. В грабовому лісі трав'янисті багаторічники: зеленчук жовтий, підмаренник запашний, зірочник ланцетовидний, купина багатоквіткова та інші, які цвітуть в цю пору, засохли ще в бутонах або зацвіли і теж засохли, не дали плодів. Ще більші збитки були на сільськогосподарських угіддях.

Влітку також стояла спека, максимальна екстремальна температура повітря вдень в тіні в липні становила 38,2°C, ночі також були теплі. Верхні шари ґрунту, де, звичайно, знаходиться коріння трав'янистих рослин, дуже пересихали і зливи не могли наситити їх воло-

гою. Тому на відкритих просторах трави “вигорали”, а під наметом лісів – в'яли і засихали. Дерев також потерпали від спеки і посухи. Листя на грабі звичайному в спілих і перестійних лісах заповідника почало жовтіти і опадати ще в червні, і невеликий листопад тривав все літо. На островах від спеки посохли трави, опало листя з аморфи кушової. В нагрітій частині заповідника в урочищах Княжа гора і Мар'їна гора в липні опало листя з акації білої, посохли трави під наметом цих насаджень. Хоча в серпні пройшли зливові дощі, але вони не допомогли. В серпні почався масовий листопад акації білої сухим зеленим і пожовклим листям у всіх насадженнях заповідника. Посуха з літа перейшла на осінь, коли ГТК становив 0,6 у вересні і жовтні. Листопад пройшов з дощами, мрякою і снігом. За 20 днів з опадами випало вологи у 2 рази більше середньомісячного показника, що сприяло кращій перезимівлі рослин після посушливого літа.

Для життя і процвітання рослин необхідна наявність певної сукупності умов. Ми змогли прослідкувати вплив лише двох основних екологічних факторів – температури повітря і вологості у 1996–2007 рр. В більшості років опади розподілялись нерівномірно, що призводило до створення екстремальних умов. За сприятливих умов рослини цвіли, плодоносили, а при несприятливих – переходили у стан спокою або відмирили.

Як уже було сказано вище, останніми роками спостерігається тенденція до потепління клімату на даній території. За даними М.Б. Барабаш (1984), на початку минулого століття також відмічалось потепління на всіх широтах Північної півкулі і досягло максимуму в 1930-ті роки. Це супроводжувалось скороченням площі полярних льодовиків, відсуванням межі вічної мерзлоти і т.д. Але потім процес потепління в 40-ві роки змінився похолоданням, яке посилилось в 60-рі роки. Як піде цей процес в 21 столітті, невідомо.

Література

- Бакалина Л.В. (2005): Особливості впливу спалаху розмноження зимового п'ядуна на розвиток рослин грабового лісу Канівського природного заповідника. - Запов. справа в Україні. Канів. 11(2): 37-42.
- Барабаш М.Б. (1984): Современные изменения климата. Природа Украинской ССР. Климат. Киев: Наук. думка. 160-169.
- Вальтер Г. (1968): Растительность земного шара. Москва: Прогресс. 1: 60-70.
- Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (1996): Клімат Середнього Придніпров'я за останні 50 років за даними метеостанції Канівського заповідника. - Запов. справа в Україні. 2: 69-76.
- Дре Ф. (1976): Екологія. Москва: Атомиздат. 1-168.
- Шульц Г.Э. (1981): Общая фенология. Ленинград: Наука. 1-188.

БАГАТОРІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ГРИБІВ У КАНІВСЬКОМУ ЗАПОВІДНИКУ

М.М. Пруденко, В.В. Джаган

Канівський природний заповідник,

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Гриби є однією із груп організмів, різноманітність яких як в Україні, так і в світі вивчена вкрай недостат-

ньо. Між тим, їх роль в енергетичному балансі біосфери надзвичайно важлива та незамінна. Як невід'ємна скла-

дова гетеротрофного блоку будь-якої системи, гриби беруть активну участь у підтримці стабільності екосистеми, здійсненні процесів деструкції відмерлих організмів тощо. Отже, за своєю різноманітністю та значенням в природі та в житті людини гриби залишаються перспективним об'єктом дослідження.

Вивчення грибів Канівського заповідника почалося дещо пізніше, порівнюючи з іншими групами організмів. З передачею території Канівського заповідника Київському державному університету ім. Т.Г. Шевченка в 1939 р. розпочалися фрагментарні дослідження грибів заповідника співробітниками та студентами кафедри нижчих рослин Київського університету, науковими співробітниками Інституту ботаніки АН УРСР та інших наукових установ.

Значну роль в історії вивчення мікобіоти Канівського заповідника займають дослідження З.Г. Лавітської, М.Я. Зерової, В.М. Соломахиної, І.О. Дудки, М.П. Сміцької, В.П. Гелюти та інших дослідників.

Влітку 1944 р. цілеспрямоване дослідження грибів Канівського заповідника розпочала З.Г. Лавітська. Матеріали кількарічних спостережень за мікологічною флорою в районі заповідника вона виклала в кандидатській дисертації “Мікологічна флора широколистяних лісів Київського Лісостепу”, в якій відмічала, що на той час спеціальних досліджень грибів, як широколистяних лісів, так і Київського Лісостепу в цілому, не проводилося. В цій роботі З.Г. Лавітська вказала для заповідника понад 500 видів грибів з різних систематичних груп (Пруденко, 2003).

Протягом наступних двадцяти років доцент кафедри нижчих рослин Київського університету З.Г. Лавітська продовжувала вивчати гриби Канівського заповідника, приділяючи найбільшу увагу фітотрофним мікроміцетам, зокрема, збудникам хвороб рослин. Багаторічні мікологічні дослідження, здійснені нею, заклали фундамент для моніторингу змін у складі мікобіоти та інтенсивності розвитку окремих видів фітопатогенних грибів на території заповідника.

На початку 1950-х рр. спеціальну увагу вивченню видової різноманітності мікоризних грибів приділила М.Я. Зерова. Нею також було наведено для заповідника ряд рідкісних, нових, маловідомих для України та колишнього Радянського Союзу видів грибів.

Визначний внесок у вивчення грибів Канівського заповідника зробила В.М. Соломахіна – доцент кафедри ботаніки Київського національного університету, яка присвятила вивченню мікобіоти заповідника понад 40 років. Найбільш детальні відомості про видовий склад грибів різних систематичних груп, їх екологічні та біологічні особливості подані в її численних (біля 40) публікаціях (Пруденко, 2003).

Мікроскопічні гриби, що належать до екологічної групи водних, досліджувала І.О. Дудка. Нею було виявлено 11 видів гіфоміцетів, які виявилися новими для території заповідника.

Оперкулярні дискоміцети та гіпокреальні піреноміцети заповідника вивчала М.П. Сміцька.

Протягом багатьох років мікологічне обстеження території заповідника з метою вивчення борошністо-

росяних грибів (порядок Erysiphales) проводилося В.П. Гелютою. У результаті був зібраний багатий матеріал, і всі дані, накопичені до 1989 р., були опубліковані у випуску “Флоры грибов Украины”, присвяченому борошністоросяним грибам (Гелюта, 1989). У 2006 р. вийшла друком ще одна узагальнююча робота “Борошністоросяні гриби (Порядок Erysiphales) Канівського природного заповідника”, в якій зібрані відомості про всі борошністоросяні гриби заповідника, з урахуванням усіх змін, що відбулися в сучасній номенклатурі представників порядку Erysiphales (Гелюта, 2006).

Дослідження, виконані в Канівському заповіднику іншими мікологами, здебільшого мали епізодичний характер. Проте більшість з них стосувалися переважно мікроміцетів з раніше недосліджених на території заповідника груп грибів. В деяких публікаціях містяться також описи нових для науки або вперше наведених для України видів, наводяться деякі біологічні особливості окремих представників. Це стосується досліджень таких мікологів, як Л.В. Смик, М.Д. Соколова, Т.Ф. Волкова, Є.З. Коваль, Г.С. Морочковська, М.В. Гребенюк, С.П. Вассер, Т.О. Мережко, В.П. Гайова, М.С. Крижанівська, М.В. Кожушко, В.П. Павленко тощо (Пруденко, 2003).

Дослідження грибів Канівського заповідника набувають систематичного характеру зі створенням тут у 1969 р. наукового відділу. Дані цих досліджень висвітлюються в книгах Літопису природи, де окремим розділом представлено царство грибів. Відповідальним за ведення цього розділу протягом 15 років був заступник директора з наукової роботи заповідника М.П. Яценко, а з 1985 р. і до сьогоднішнього дня розділ “Гриби” веде міколог заповідника М.М. Пруденко.

В окремих випусках Літопису природи містяться узагальнення вчених, які досліджували певні групи грибів. Так, М.Я. Зерова подає список шапінкових грибів заповідника (51 вид), серед яких є ряд рідкісних видів (Летопись природы, 1973). У 1976 р. з'являються перші відомості про 24 види ґрунтових мікроміцетів, наведені М.В. Гребенюком (Летопись природы, 1977). У цьому ж році Г.С. Морочковська подає узагальнені дані щодо видового складу іржавих грибів заповідника (43 види) (Летопись природы, 1977). В книзі ХХХІ за 1993 р. мікологом Українського науково-дослідного інституту садівництва В.П. Павленко наводиться 163 види ґрунтових грибів (Летопись природы, 1994). Узагальнення щодо змін у мікобіоті заповідника та дані щодо 33 нових для заповідника видів грибів подані у 2000 р. М.М. Пруденко (Летопись природы, 2001). Відомості про нові знахідки міксоміцетів у заповіднику Д.В. Леонтьєвим та А.Ю. Акуловим містяться у книзі ХХХХІ за 2003 р. (Летопись природы, 2004). Ряд нових для заповідника видів облігатно-паразитних грибів та нових рослин-живителів наведено в книзі ХХХХІІІ за 2005 р. авторами статті (Летопись природы, 2006).

Підсумком багаторічних мікологічних досліджень на території Канівського заповідника стала праця В.М. Соломахиної та М.М. Пруденко “Грибы (Mycobiota) Каневского заповедника” (1998), у якій узагальнено як літературні дані, так і результати власних досліджень

щодо грибів практично всіх систематичних груп. Тут можна знайти й повний бібліографічний список робіт, присвячених мікобїотї Канівського заповідника.

На базї вивчення грибів заповідника студентами-мікологами різних років І.О. Раєвською, К.М. Комарецькою, К.В. Васильєвою, П.Д. Клоченко, М.М. Пруденко, М.В. Дїдух, С.О. Тютюю, Н.В. Русецькою та іншими написанї дипломнї роботи, присвяченї рїзним групам грибів. Дослїдження грибів Канівського заповідника студентами-мікологами кафедри ботанїки продовжуються й сьогодні. Ряд нових для заповідника видів дискомїцетів було відмїчено в 2006 р. студенткою М.О. Зиковою. Спостереження за мїксомїцетами заповідника протягом 2006–2007 рр. проводила В.В. Семенова, в результатї чого було виявлено певнї закономірностї розвитку окремих видів. Мїкофїльним грибам заповідника придїляв увагу студент цїєї ж кафедри Б.В. Солопчук.

Завдяки довготривалому монїторингу (майже 70 років), що здїйснювався багатьма відомими вченими-мікологами, Канівськїй заповідник в Україні вважають найбільш дослїдженим у мїкологїчному вїдношеннї. Данї щодо грибів цїєї природоохоронної територїї відображенї бїльше нїж в 100 публїкацїях та в 40 книгах Лїтописів природи заповідника. За кїлькїстю рїдкїсних видів, що зростають на його територїї, заповідник займає провідне мїсце не тїльки серед заповідників України, а й природних резерватів СНД.

Мїкобїота Канівського заповідника на даний час нарахує 1236 видів справжнїх грибів та грибоподїбних органїзмів і представлена 6 вїдїлами, 12 класами, 48 порядками, 129 родинами, 408 родами. Справжнї гриби, до яких належать представники вїддїлів Chytridiomycota, Zygomycota, Ascomycota, Basidiomycota та групи анаморфнїх грибів, об'єднують у своєму складї 1178 таксонів. До групи грибоподїбних органїзмів входять 58 видів представників вїддїлів Мухомусота та Оомусота.

У складї мїкобїоти Канівського заповідника відмїчено 8 видів грибів, занесених до Червоної книги України – *Amanita echinocephala* Vittad. (син. *A. solitaria* (Bull.) Fr.), *Clavariadelphus pistillaris* (Fr.) Donk, *Galeropsis desertorum* Velen. et Dvořák, *Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr. (син. *Grifola umbellata* (Pers.) Pilát), *Hericium coralloides* (Scop.) Pers., *Morchella crassipes* (Vent.) Pers., *M. steppicola* Zerova та *Mutinus caninus* (Huds.) Fr. Слїд зазначити, що найчастїше в заповіднику, зокрема в його нагїрнїй частинї, зустрічаються *Mutinus caninus* та *Polyporus umbellatus*, решта видів трапляються досить зрїдка. За станом популяцїї цих 8 видів ведеться постїйний монїторинг, проводиться картування та паспортизацїя нових мїсцезнаходжень.

Зростають у невеликїй кїлькостї на територїї заповідника і рїгїонально рїдкїснї види грибів – *Inocybe serotina* Peck (о. Круглик), *Montagnea candollei* Fr. та *Phallus hadriani* Vent. (садиба заповідника та Змїїнї острови), *Ganoderma lucidum* (Fr.) P. Karst., *Craterellus cornucopioides* (L.) Pers. (нагїрна частина заповідника) тощо.

Завдяки багаторїчному монїторингу встановлено, що види грибів, якї зустрічалися ранїше часто, зокре-

ма *Boletus satanas* Lenz, тепер практично вїдсутнї. Разом з тим, з'явилися новї види грибів, якї ранїше не наводились для заповідника: *Coprinus picaceus* (Fr.) Gray (1989), *Hygrophorus eburneus* (Bull.) Fr. (1993), *Cortinarius collinitus* (Pers.) Fr. (1995), *Inocybe rimosa* (Bull.) P. Kumm., *Tarzetta catinus* (Holmsk.) Korf et J.K. Rogers (1996), *Pseudocraterellus sinuosus* (Fr.) Corner (1997), *Leucocoprinus bresadolae* (Schulz) M.M. Moser (2002), *Hymenochaete tabacina* Lév. (2005). Вищеназванї види грибів на даний час в заповіднику зустрічаються майже щорїчно.

Деякї види грибів розвиваються кожний рїк, незалежно вїд клїматичних умов (види родів *Coriolus*, *Schizophyllum*, *Stereum*, *Xylaria*, *Hypoxylon* та ін.).

Існують великї коливання в термїнах початку, тривалостї та інтенсивностї плодоношення грибів, якї обумовленї, в першу чергу, погодними умовами. Проте, при багаторїчних спостереженнях виявлено, що бїльшїсть грибів в заповіднику починають формувати плодовї тїла з червня по вересень. В той же час можна вїдїлити групу весняних видів, якї з'являються з квітня по травень (представники родів *Sarcoscypha*, *Verpa*, *Morchella*, *Gyromitra*) і осїннїх видів, якї починають плодоносити з середини серпня до середини жовтня (*Cortinarius*, *Hygrophorus*, *Stropharia*, *Tricholoma*). Восени плодоношення макромїцетів в основному закінчується з настанням заморозків, проте може вїдновитися й пїсля них.

Вїдмїчена також певна перїодичнїсть у розвитку окремих нагрунтових макромїцетів. Так, встановлено, що *Hydnum repandum* Fr., *Lactarius pubescens* (Fr.) Fr., *L. deliciosus* (Fr.) Gray рясно плодоносять з інтервалом у 10–15 років. В деякї роки, як виняток, можуть зустрічатися лише окремими плодовими тїлами. Рїзка змїна середнїх багаторїчних показників опадів може порушити циклїчнїсть або перїодичнїсть плодоношення рїзних груп грибів.

Внаслїдок незвичайних погодних умов в 2000 р., коли лїто характеризувалося пїдвищеною (порівняно з середнїми багаторїчними) температурою та кїлькїстю опадів, було виявлено 23 нових для заповідника видів макромїцетів (Пруденко, 2000). “Стресовї явища” в природї призводять не тїльки до високої видової рїзноманїтностї грибів, але й до змїщення строків їх плодоношення та появи видів, якї не траплялися в заповіднику протягом багатьох років. Подовжений вегетацїйний перїод грибів 2000 та 2002 рр. дав змогу виявити пїзньоосїннї види грибів, якї не трапляються в звичайнї роки: *Macrotypophula juncea* (Alb. et Schwein.) Berthier. (21.09.2000), *M. fistulosa* (Holmsk.) R.H. Petersen (15.11.2000), *Arrhenia rustica* (Fr.) Redhead, Lutzoni, Moncalvo et Vilgalys (син. *Omphalina rustica*) (15.11.2000), *Omphalotus olearius* (DC.) Singer (15.11.2000), *Hebeloma sinapazans* (Paulet) Gillet (12.10.2002), *Cortinarius glandicolor* Fr. (29.10.2002), *C. napus* Fr. (01.10.2002), *Stropharia melanosperma* (Bull.) Bres. (29.10.2002) (Пруденко, 2004).

В спрїятливї для плодоношення роки деякї макромїцети, в тому числї *Russula nigricans* (Merat) Fr., *C. cornucopioides*, *Macrolepiota procera* (Scop.) Singer,

Amanita muscaria (L.) Hook, *Armillaria mellea* (Fr.) P. Kuntm. можуть створювати в різних рослинних угрупованнях заповідника суцільні “грибні поля”, “групи”, “ряди”, “сім’ї” до 20–25 плодкових тіл; *Marasmius oreades* (Bolton) Fr., *Clitocybe nebularis* (Batsch) Quéf. можуть утворювати “відьмінін кільця” великих розмірів.

У зв’язку з посухою, яка відмічалася в 2007 р., на багатьох деревних та трав’янистих рослинах заповідника домінуючою групою виявились борошністоросяні гриби. Згідно літературних даних та особистих спостережень, підтвердилось те, що суха і спекотна погода, коли рослини втрачають тургор та стають більш схильними до захворювань, сприяє більш широкому поширенню борошністої роси. Саме в цьому році нами було виявлено новий для заповідника вид облігатнопаразитного гриба *Erysiphe pseudocaciae* (Marczenko) U. Braun et S. Takamatsu на *Robinia pseudoacacia* L. Також було відмічено 15 видів рослин-господарів, на яких раніше гриби порядку Erysiphales не спостерігались. Це *Heraclium sibiricum* L., *Rumex hydrolapathum* Huds., *Urtica galiopsisifolia* Wierzb. ex Opiz, *Mentha arvensis* L., *Solidago canadensis* L., *Cirsium arvense* (L.) Scop., *Coreopsis grandiflora* Hogg ex Sweet, *Glechoma hirsute* Waldst et Kit., *Dahlia pinnata* Cav., *Humulus lupulus* L., *Salix vinogradovii* A. Skvorts., *Vitis vinifera* L., *Veronica chamaedrys* L., *Aster salignus* Wild., *Helianthus tuberosus* L.

Таким чином, багаторічний мікологічний моніторинг дає змогу виявити зміни у біоті грибів та прослідкувати динаміку розвитку окремих видів грибів (в тому числі й рідкісних) та планувати проведення комплексних досліджень.

Мікологічні дослідження в заповіднику тривають. На постійних пробних ділянках проводяться регулярні спостереження за річною та сезонною динамікою грибів заповідника, здійснюються дослідження щодо особливостей їх біології, строків плодоношення тощо, проводиться постійний моніторинг за змінами видового складу грибів всіх еколого-трофічних груп. Підсумки цих досліджень щорічно публікуються у відповідних томах Літопису природи Канівського заповідника.

Література

- Гелюта В.П. (1989): Флора грибів України. Мучнисторосяні гриби. К.: Наук. думка. 1-256.
- Гелюта В.П. (2006): Борошністоросяні гриби (Порядок Erysiphales) Канівського природного заповідника. - Запов. справа в Україні. 12 (2): 23-32.
- Летопись природы. 1972. Кн. 3. Канев, 1973. 83-86.
- Летопись природы. 1976. Кн. 8. Канев, 1977. 78-85.
- Літопис природи. 1993. Кн. 26. Канів, 1994. 48-56.
- Літопис природи. 2000. Кн. 33. Канів, 2001. 48-53.
- Літопис природи. 2003. Кн. 36. Канів, 2004. 54-60.
- Літопис природи. 2005. Кн. 38. Канів, 2006. 61-68.
- Пруденко М.М. (2000): Спостереження незвичайного різноманіття макроміцетів у Канівському заповіднику в 2000 р. - Запов. справа в Україні. 6 (1-2): 20-22.
- Пруденко М.М. (2003): Історія та сучасний стан вивчення мікобіоти Канівського заповідника. - Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття (мат-ли конфер., присвяч. 80-річчю Канівського природного заповідника, м. Канів, 9-11 вересня 2003 р.). Канів. 176-177.
- Пруденко М.М. (2004): Мікобіота як об’єкт моніторингу (на прикладі Канівського заповідника). - Шацький національний природний парк: наукові дослідження 1994-2004 рр. Мат-ли наук.-практ. конф. до 20-річчя парку (Світязь, 17-19 травня 2004 року). Луцьк: Волинська обласна друкарня. 137-139.
- Соломахина В.М., Пруденко М.Н. (1998): Гриби (Mycobiota) Канівського заповідника. - Праці Канівського заповідника. 11: 1-107.

БАГАТОРІЧНІ ЗМІНИ ВИДОВОГО РІЗНОМАНІТТЯ ТА НАСЕЛЕННЯ ССАВЦІВ КАНІВСЬКОГО ЗАПОВІДНИКА

Н.С. Ружіленко

Канівський природний заповідник

Зміни складу теріофауни на території Канівського заповідника безпосередньо пов’язані з суттєвими антропогенними перебудовами навколишнього природного середовища, мисливським пресом на окремі види тварин навколо заповідних ділянок, демуаційними процесами рослинних комплексів. Протягом всього періоду існування заповідника проводилася інвентаризація складу фауни, і список ссавців доповнювався новими видами (Шарлемань, 1933; Кришталь, 1947; Горошко і др., 1989; Ружіленко, Цвельх, 1992; Ружіленко, 1993, 1998, 2005). Лише після застосування ультразвукових детекторів (Лімпенс, 2000) вдалося краще вивчити фауну та населення рукокрилих на території заповідника. Щорічні обліки ссавців у заповіднику почали проводити з 1970 р.

Статус нинішньої території Канівського природного заповідника та площа заповідних ділянок зазнавали суттєвих змін (Чорний, Продченко, 1993; Чорна, Чорний, 2002), які далеко не завжди сприяли збереженню те-

ріофауни. При наповненні Канівського водосховища в 1971–1973 рр. був затоплений багатий за фауною заплавної острів Заріччя, який з 1934 р. до 1951 р. належав Канівському заповіднику. На ньому проживали видра річкова (*Lutra lutra*), норка європейська (*Mustela lutreola*) та інші види ссавців (Кришталь, 1947). Не затоплені Канівським водосховищем останці лівобережної борової тераси Дніпра, які одержали назву “Зміїні острови”, були приєднані до заповідника в кінці 1986 р. Ця ділянка протягом попередніх 13 років зазнала перетворення з корінної частини суші з лісовими насадженнями на водно-болотний та лісовий комплекс водночас з відповідним складом ссавців. Розширення нагірної частини заповідника з 1024 до 1415 га відбулося за рахунок насаджень акації білої, сосни звичайної, дуба. Останні кілька років між заповідником та с. Пекарі землі орендують два мисливські господарства, що ставить під загрозу збереження крупних мисливських тварин. Приєднання в 1986 р. до території Канівсько-